

40-46.

6. Юшко І. Сучасний стан ринку іпотечного кредитування в Україні // Презентація на Шостому міжнародному форумі учасників ринку капіталів. – Алушта, 2006. – 12 с.

7. Українська національна іпотечна асоціація: Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://unia.com.ua>

8. Асоціація фахівців з нерухомості (ріелторів) України: Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://asnu.kiev.ua>

9. Національний банк України: Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Надійшла 04.04.2010

УДК 3325.455

Л. О. ЛІСОВА

Сумський національний аграрний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ

Відставання України від провідних країн світу у сфері нарощування середньо- та високотехнологічного експорту є однією з найбільш суттєвих проблем економічного розвитку України на сучасному етапі. виправити це можливо за умов активнішого застосування механізмів та інструментів державної підтримки експорту, серед яких провідну роль відіграють механізми фінансової підтримки. У статті на підставі аналізу досвіду окремих зарубіжних країн зроблено спробу окреслити можливі напрями розвитку державної підтримки експорту в Україні та визначити першочергові заходи у цій сфері.

Backlog of Ukraine from the leading countries of the world in escalating sphere highly technological export is one of most important problems of economic development of Ukraine on the modern stage. To correct a situation it is possible by more active application of mechanisms and tools of the state support of export among which the leading part mechanisms of financial support, in particular, export crediting play, insurance and granting's of the state guarantees. In article on the basis of the analysis of experience of separate foreign countries attempt to outline possible directions of development of the export in Ukraine is made and to define prime measures in this sphere.

Ключові слова: державна підтримка експорту, торгово-економічні місії, державна стратегія, експортний потенціал, міжнародні ринки збуту, зовнішньоекономічна діяльність, високотехнологічна продукція.

Вступ. Перспективи інтеграції України у світову економіку і розвиток її внутрішнього економічного потенціалу багато в чому визначаються масштабами і характером участі країни у міжнародній торгівлі. Сьогодні всі розуміють, що для того щоб здійснити потужний економічний ривок в групу країн-лідерів, треба будувати таку економіку, що опирається, в першу чергу, на реалізацію наукових досягнень та найновіші технології. Зіставлення технологічної структури експорту з України та світового експорту виявляє істотне відставання України в сфері високотехнологічної продукції – її питома вага є майже на порядок нижчою, ніж у середньому у світі й практично не збільшилася за останні роки [1].

Безумовно, Україна має потенціал для такого ривка. Більш того, сьогодні цей ривок є не фантазією, а цілком реальною. Але для цього нашій державі необхідно реалізувати комплекс заходів по розвитку підприємництва, всебічної підтримки інноваційних процесів, покращанню інвестиційного клімату, децентралізації зовнішньоекономічної діяльності, зміні зовнішньоторгової системи та багато іншого, що дозволить значно прискорити процес інтегрування у міжнародний ринок.

Завдання держави — у найкоротший час вивчити досвід вирішення цих проблем, визначити шляхи реалізації державної політики в Україні з урахуванням реальних умов. Не можна не зазначити, що багато кроків у цьому напрямку уже зроблено, але вони залишаються малоефективними, незважаючи на однотайні заяви керівників усіх рівнів про пріоритетність державної підтримки українського експорту.

Проблеми державної підтримки вирішували в контексті фундаментальних досліджень державного регулювання підприємницької діяльності українські науковці: З. Варналій, Л. Воротіна, Т. Кондратюк, В. Ляшенко, О. Мазур, Л. Мартинюк, А. Мельник, І. Михасюк, Є. Панченко, А. Поручник, О. Пересада, П. Пильнова, Н. Прокопович, А. Румянцев, В. Сизоненко, Т. Смолженко, С. Соболев, В. Сорокіна, В. Ткаченко, В. Хахулін, Т. Черняк. Проте необхідність підвищення ефективності використання бюджетних коштів спрямованих на фінансову підтримку експортноорієнтованих підприємств визначає актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Тому метою нашого дослідження і стало визначення способів активнішого застосування механізмів та інструментів державної підтримки експорту, серед яких провідну роль відіграють механізми фінансової підтримки, зокрема, експортного кредитування, страхування і надання державних гарантій.

Основний розділ. Підґрунтям збалансованого розвитку економіки країни є формування сучасної ринкової інфраструктури, створення високорозвиненого і конкурентоспроможного промислового комплексу, активізація зовнішньої торгівлі, опосередкованої зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання – виробничих і підприємницьких структур, представників малого та середнього бізнесу [1]. Процеси, що відбуваються у зовнішньоторговельному обороті України, дещо різняться із загальною картиною у світі в цілому. Це обумовлено специфікою функціонування регіону, а також є наслідком

еволюційного процесу в зовнішньоекономічній політиці та економіці держави. Замість високотехнологічної продукції Україна постачає на світовій ринку товари низького ступеня готовності, так звану технологічну “сировину” та середньотехнологічну продукцію машинобудування, одночасно закупаючи дорогі готові зарубіжні технології, що потребує супутнього придбання дорогих додаткових послуг (монтаж устаткування і його наступне технічне обслуговування) (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники соціально-економічного розвитку України [2]

Показники	Фактично за 2009 р.	Темпи зростання, %	
		Показники 2009 р. до 2008 р.	Показники 2008 р. до 2007 р.
Валовий внутрішній продукт (Дані за III квартал), млн. грн.	250614,0	84,1 (Дані за III квартал у постійних цінах 2007 р.)	106,2 ² (Дані за III квартал у постійних цінах 2007 р.)
Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) (Дані за січень–листопад), млн. грн.	591965,4	x	x
Обсяг продукції сільського господарства, млн. грн.	153800,0	100,1	117,1
Експорт товарів ³ (Дані за січень–листопад), млн. дол. США	35602,9	56,6	141,4
Імпорт товарів ³ (Дані за січень–листопад), млн. дол. США	40417,9	50,1	149,4
Сальдо (+, -) ³ (Дані за січень–листопад), млн. дол. США	-4815,0	x	x

Обсяг експорту товарів за січень – листопад 2009 р. становив 35602,9 млн. дол. США, імпорту – 40417,9 млн. дол., що складало 56,6% та 50,1% від обсягів відповідного періоду попереднього року. Від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 4815 млн. дол. (за 11 місяців 2008 р. – мінус 17857 млн. дол.). Зовнішньоторговельні операції товарами Україна здійснювала з партнерами із 212 країн світу. До країн СНД експортовано 34% усіх товарів, до країн ЄС – 23,8% (у січні – листопаді 2008р. – відповідно 34,4% та 26,9%). Російська Федерація залишається найбільшим торговельним партнером України (21,1% експортних та 28% імпортних поставок). Серед найбільших торгових партнерів у січні – листопаді 2009 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року зросли експортні поставки до Китаю – у 2,6 рази (за рахунок поставок чорних металів, а також руд, шлаків і золи) та Індії – на 13,1% (за рахунок поставок жирів і олій тваринного або рослинного походження та чорних металів). Зменшився обсяг експорту до Італії та становив 39,5% від рівня 11 місяців 2008 р., Туреччини – 42,7%, Польщі – 50,2%, Російської Федерації – 50,6%, Білорусі – 59,4%, Німеччини – 64,9% та Казахстану – 83,1%.

У загальному обсязі експорту товарів порівняно з відповідним періодом 2008 р. збільшилась частка зернових культур, механічних та електричних машин, жирів та олій тваринного або рослинного походження. Натомість зменшилась частка чорних металів, енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки, виробів з чорних металів, добрив, залізничних або трамвайних локомотивів, шляхового обладнання.

Із країн СНД імпортовано 43% усіх товарів, із країн ЄС – 34,1% (у січні – листопаді 2008 р. – відповідно 39,5% та 33,6%). Зменшились обсяги імпорту товарів із усіх найбільших торгових партнерів. Імпортні поставки з Китаю становили 47,2%, Польщі – 47,9%, Німеччини – 51,7%, Білорусі – 55%, Російської Федерації – 60,5%, Казахстану – 68,3%, Узбекистану – 81,9% від обсягів січня – листопада 2008 р. У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки, електричних машин, полімерних матеріалів, пластмас, фармацевтичної продукції, паперу та картону. Зменшилась частка механічних машин, наземних транспортних засобів, крім залізничних, чорних металів.

Таким чином, основу товарної структури зовнішньої торгівлі України, як і раніше, становлять мінеральні продукти, недорогі метали та вироби з них, механічні та електричні машини, продукція хімічної та пов’язаних з нею галузей промисловості, продукти рослинного походження. За 11 місяців 2009р. експортовано давальницької сировини на 35,3 млн. дол. США. Імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 39,2 млн. дол. США. У той же час в Україну надійшло іноземної давальницької сировини на 1552,4 млн. дол. США. Експортовано готової продукції з давальницької сировини на 2474,1 млн. дол. США. Серед регіонів України найбільші обсяги експорту-імпорту товарів припадали на м. Київ, Донецьку, Дніпропетровську, Одеську, Запорізьку, Київську та Харківську області.

Тому, зберігаючи присутність України на традиційних сегментах ринків експортної продукції, життєво необхідно забезпечити нарощування об’ємів українського експорту продукції з високою часткою доданої вартості. Відтак пошук ефективних механізмів та інструментів вдосконалення структури

українського експорту та розширення присутності українських товаровиробників в секторі торгівлі середньо- та високотехнологічною продукцією стає першочерговим завданням економічної політики держави [5].

Упродовж наступних десяти років Україна має розширити ринки збуту і перетворитися з експортера сировини на постачальника високотехнологічної продукції, тому з метою формування та проведення єдиної політики розвитку експорту і підтримки українських підприємств на зовнішніх ринках, Мінекономіки вже здійснює заходи, спрямовані на посилення економічної активності та відновлення економічного зростання [3]. Серед яких, зокрема:

1. Економічне стимулювання експорту шляхом впровадження в Україні державної фінансової підтримки експорту.

З цією метою вже розроблено проект Закону України “Про державну фінансову підтримку експорту”. Згідно з нормами та правилами СОТ, важливим механізмом підтримки та розвитку експорту є система кредитування та страхування експорту. Впровадження саме цих інструментів, які передбачені даним законопроектом, надасть змогу створити ефективну державну фінансову підтримку експорту та сприятиме вдосконаленню його структури, зниженню ризиків, пов’язаних з експортом товарів українського походження, зростанню прибутків вітчизняних виробників, створенню нових робочих місць, своєчасному виконанню зобов’язань відповідно до умов зовнішньоекономічних контрактів, формуванню системи захисту вітчизняних товаровиробників та експортерів від неплатежів або фінансових втрат, збільшенню надходжень до державного бюджету тощо.

2. Впровадження нормативно-правових та законодавчих актів стосовно підтримки експорту продукції українського походження з використанням бюджетних коштів та інших джерел фінансування.

На сьогодні розробляється проект розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану першочергових заходів підтримки експорту”. Реалізація зазначеного розпорядження сприятиме впровадженню інструментів державної підтримки розвитку експорту, активізації експортної діяльності суб’єктів господарювання, підвищенню рівня конкурентоспроможності українських підприємств на світових ринках, розширенню ринків збуту українських товарів, збільшенню доходів вітчизняних виробників та, як результат, позитивне вплине на збільшення надходжень до державного бюджету.

3. При Мінекономіки створено Раду експортерів, діяльність якої сприяє формуванню експортної політики України, підвищенню експортного потенціалу національної економіки, розвитку добросовісної конкуренції серед українських експортерів, забезпеченню оперативної взаємодії підприємців із центральними органами виконавчої влади, захисту державних інтересів та інтересів українських експортерів на зовнішніх ринках.

4. Крім того, просування українського експорту на міжнародні ринки збуту здійснюється із залученням торговельно-економічних місій.

Так, з метою збільшення обсягу експорту української продукції, Мінекономіки разом з центральними органами виконавчої влади запроваджено програмно-цільовий метод планування діяльності торговельно-економічних місій у складі закордонних дипломатичних установ України щодо формування позитивного сальдо зовнішньої торгівлі та розширення географії українського експорту. Основним завданням зазначеного методу, є визначення та реалізація пріоритетних проектів в експортоспроможних галузях економіки на перспективних ринках країн перебування ТЕМ, а також сприяння провідним українським виробникам на традиційних і потенційних ринках збуту.

На даний час створено 60 торговельно-економічних місій у складі закордонних дипломатичних установ України, які діють в 58 державах світу, а також у складі Представництва України при ЄС та Постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях в Женеві. В країнах Європи функціонують 27 ТЕМ, в країнах Азії – 15, в країнах СНД – 8, в країнах Африки – 4, в країнах Північної Америки – 3, в країнах Південної Америки – 3.

5. Також, з метою стимулювання експортної активності підприємств, практикується активне використання інформаційно-консультаційного ресурсу.

З другого півріччя 2009 року введений в дію ВЕБ-портал www.ukrexport.gov.ua, який забезпечує українських експортерів інформацією щодо законодавчої та нормативно-правової бази України і країн перебування ТЕМ з питань зовнішньоекономічної діяльності, митно-тарифного та нетарифного регулювання, захисту внутрішнього ринку, а також інформацією щодо перспективних ринків збуту товарів українського походження, аналізу стану економіки, оглядів галузей промисловості як України, так і країн – торговельних партнерів, результатів маркетингових досліджень нових перспективних ринків.

6. Як інструмент інформаційної підтримки зовнішньоекономічної діяльності, активно використовуються виставково-ярмаркові заходи, зокрема, забезпечення у міжнародних форумах та презентаціях української продукції за кордоном (табл. 2).

7. Крім того, з метою заохочення провідних українських експортерів, заплановано проведення державного конкурсу “Кращі експортери України”, який дозволить об’єднати зусилля владних структур та бізнесу для розвитку і розширення експортних можливостей підприємств та організацій України, що, у свою чергу, сприятиме поширенню позитивного іміджу українських експортних товарів на світових ринках.

Перелік зарубіжних виставкових заходів, в яких братиме участь Мінагрополітики України [2]

№ п/п	Найменування заходів	Термін проведення	Місце проведення
1.	Міжнародна виставка "Зелений тиждень-2011"	Січень 2011 року	Німеччина, м. Берлін
2.	Лівійська міжнародна виставка сільськогосподарської продукції	Червень	Лівія, м. Триполі
3.	Міжнародна виставка "Food Expo"	Серпень	Китай, м. Гонконг
4.	Російська агропромислова виставка "Золота осінь 2010"	Жовтень	Росія, м. Москва

Водночас, наразі нарощувати обсяги експорту Україні заважає не стільки відсутність чіткої державної стратегії щодо підтримки виробників продукції, популярної на зовнішніх ринках, скільки бюрократичні перепони в самій державі, зокрема, мова про складність митних процедур та недосконале податкове законодавство. Наразі Україна, за оцінками Світового банку, посідає 145 місце в світі за умовами ведення бізнесу. Є чимало речей, які можна виправити всередині держави. Наприклад, експортерам мають відшкодувати ПДВ. Втім, в Україні повернути цей податок дуже важко. Крім того, митниця хоч і запевняє, що здійснює реформи, які мають пришвидшити оформлення товарів, та наразі експортери витрачають дуже багато часу, аби отримати всі необхідні документи [4].

До того ж українські товари у багатьох випадках не відповідають прийнятим у світі стандартам. І доки ми, приміром не імплементуємо норми ЄС щодо якості продукції, українська готова продукція Європу не цікавитиме. «Україна має значний потенціал для експорту продуктів харчування, товарів машинобудування, хімічної промисловості. Звичайно, потрібен час, щоб завоювати зовнішні ринки. Продукція має бути конкурентоспроможною, відповідати міжнародним стандартам [4].

Зрештою, жодна стратегія не спрацює доки Україна не побудує стабільну економіку. Радник посольства Німеччини в Україні Каталіна Куяс каже: «Найкраща система підтримки експорту, ніколи не спрацює якщо за нею немає потужної економіки в цілому. Наприклад рекламна компанія не буде вдалою, якщо товар не здатен конкурувати з подібною продукцією на світовому ринку. Наприклад, через занадто високу вартість, пов'язану з нестабільною національною валютою або інфляцією всередині країни. Ніхто ці товари не купуватиме, якою б потужною не була державна підтримка експорту».

Висновки. Таким чином, необхідною умовою інтенсифікації зовнішньоторговельної діяльності на сучасному етапі є, перш за все, підвищення ефективності використання значного вітчизняного експортного потенціалу та концентрація зусиль влади із експортоспроможними підприємствами

За умов ефективної реалізації в Україні розробленої державної програми стимулювання експорту продукції для координації всієї діяльності з розширення експорту та вдосконалення його структури шляхом збільшення частки високотехнологічної продукції, спостерігатиметься зростання частки готової продукції в українському експорті, що, передусім, забезпечить стале економічне зростання.

Література

1. Я.В. Белінська Державна підтримка експорту: зарубіжний досвід та уроки для України / Я.В. Белінська // Стратегічні пріоритети. – 2008р.– № 3(8). – С. 120-131.
2. <http://www.ukrexport.gov.ua>.
3. Данилишин Б. Сприяння ефективній реалізації експортного потенціалу України є одним з найважливіших елементів політики Уряду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
4. Україна планує перейти з експорту сировини на постачання продуктів та техніки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://experts.in.ua>.
5. <http://www.niss.gov.ua>.

Надійшла 19.03.2010